

inoiz azaldu ez duten asko kontra izan direlako hasieratik. Kontua izan da aldaketa ekarri nahi izan dutela ospakizunera, eta aldaketari beti beldur. Herritarrek bazter utzi dute itxurakeria guztia eta diren bezala azaldu dira: arrotzaren aurrean beldurriak, ausarten aurrean koldarrak, berritasunaren aurrean zekenak, eta aniztasunaren aurrean intoleranteak. Horixe baita muinean gure herri hau, kontserbadorea oso (eta inork ez dezala pentsa hori soil-soilik hondarribitarren edo irundarren arazoa dela). Horregatik da garrantzitsua emakumeak alardeetan ateratzea: aldaketak, eboluzioa, gutxiengoaren eskutik datorrelako beti, eta muturreko ederra hartuko dutelako horrela gehiengoaren sakralizazioa ezarri nahi duten horiek.◦

LITERATURA

HARKAITZ CANO

GASTEIZKO HONDARTZAK

Banator berriz ere, jator bezain sator, literaturak azken hilabeteotan eman duena autopsiatzera.

Uda honetan hondartzan nahiz itzalpean irakurritako sormen-lanen artean, bi ipuin-bilduma azpimarratuko nituzke bereziki, satorrarena egitean datzan ofizio honetan, noizean behin loreak ere komeni direlako. Ezer baino lehen, eta inor haserre ez dadin, estatistiken arabera irakurleek hain gustuko ez duten narrazio laburraren jeneroari diodan kuttuntasun berezia aurrez aitortzen dut. Baina batez ere, biak ala biak aspaldian irakurri ditudan ipuin bildumarik borobilenak iruditu zaizkidalako aipatzen ditut, eta batak besteari deitzen dion ipuin ka-teatuz osaturik daudelako. Bata, Susak argitaraturiko Xabier Montoiaren *Gasteizko hondartzak* liburua da. Idazle gasteiztar-
rrak ez zeukan batere lan erraza *Emakume biboteduna* gogoan-
garri haren mailari eusten, eta liburu berri honekin —Gastei-

zek ere bere hondartzak badituela aldarrikatuz— bete-betean asmatu duela esan genezake. Izenburuak jartzeko sena berezia duen idazle honek (*Anfetamiña*, *Likantropo* edo *Non dago Stalin?* bezalakoak gogoratu besterik ez dago) hainbat eta hainbat pertsonaiaren bilakaeraren berri ematen digu bere azken liburuko ipuin ezberdinetan, Gasteiz gaur-gaurkoa edo garai batekoa beti ageri delarik lehen planoan ez bada, bederen, bastidore artean: Gasteizko postale ezagunak dira batzuk, giro *underground* ezezagunago batekoak beste batzuk. Ipuin bilduma honek, honenbestez, *Emakume bibotedunak* hain lortuak ez zituen bi tasun dituela esatera ausartuko naiz: erregulartasuna eta batasuna, nahiz eta, agian, ipuin bakanen batean sartzen apur bat kostatzen den. Ezagun du Montoiak narratzaile ingeles eta amerikar garaikideen eragina ipuino-tan. Liburua gutxi balitz, bere bakarkako bigarren diskoa ere laster izango omen dugu entzungai.

Hondartzatik ihesi, itsaso barrualdera ausartu behar dugu. Xabier Montoiaren trebetasuna aurrez ere ezaguna bagenuen, ez da gauza bera gertatzen aipatzera natorren bigarren idazlearekin, niretzat erabat ezezaguna baitzen. Patxi Iturregi da bere izena eta aurten argitaratu du bere lehen liburua: *Haize kontra* jarri dio izenburu, eta hondartzatik haratago, itsas barnean eta giro portuarioetan kokatzen dira bere narrazioak. Beti da pozgarria autore berri bat irakurtzea, baina, are gehiago, Joseph Conrad euskaldun bat deskubritzea, bere lehen liburuan halako indarrez gainezka egiten duena. Apuntatu ba, nonbait: *Haize kontra*, Elkar argitaletxean.

Bi liburu hauek edozein euskal ipuin garaikideen antologiaren premiazko berrikuspena eskatzen dutela esango luke sator izkribatzaile honek, lurpean zulatzen darraien bitartean loreak hortzetan kateatuko zaizkion beldurrik gabe. Baldin baite, ez ahal ditu korrontek liburuok berehalakoan eramango.◦

Patxi Iturregiren liburuak *Haize kontra* bazuen izenburu, ia beti haize kontra dabilen idazle horietako bat aipatzekotan, horixe dugu Asier Serrano. Idazle ikonoklasta honen lehen poemarioak *Bada hiri gorri bat* izena du eta titulu bereko diskoa agindu digu udazken honetarako eibartarrak, *Lorelei* izeneko bere taldea grabaketa estudiotik pasa baita dagoeneko, Xabier Montoiak egin duen moduan. Montoia edo Serrano bezalakoek, beren ahaleginak sorkuntzaren esparru ezberdinetara bideratzen dituztenek, ezin uka, baikortasun dosi bat ematen digute, idazleen ezinegona agerian uzten duten heinean. Bada zerbait.

Serranoren poemarioa Elkar argitaletxeko Kaiero azpi-sailean izan da argitaratua, bilduma honetako bigarren emaitza izanik. Lehena, Garikoitz Berasaluze zarauztarraren *Azaro urrunetako intifadak* izan zen, indar itzelezko poema liburua, merezi adinako arretarik eman ez zaiona (Barkatu irakurle, une batez ahaztu egin dut poemei buruz ari nintzela. *Lapsus calami*; injenuoa ni).

Elkar argitaletxeak, bestalde, Enbido Txikira saila itxi ostean, apustu berri bati ekin dio, eta biografien sorta bati eman dio hasiera. Aitor Zuberogoitiak hartu du orain artekoak taxutzeko ardura: Gandi, Jose Antonio Agirre eta Katalina Erausorenak, hain zuzen.o

ERREALISMOAREN BIDETIK

Patxi Iturregirena lehen liburua bazen, Jon Urrujulegirena ere hala izan da. Kasu honetan, *Arragoa* izeneko eleberria da, Txalaparta argitaletxeak eman duena argitara. Fernando Barrena Txalapartako arduradunak liburuaren aurkezpenean esan zuenez, belaunaldi baten islada da liburua, orain 40-50 urte inguru dituen belaunaldiarena, hain justu. Autobiografikotik asko ei duen nobela hau, komentua, sexu grina, militantzia abertzalea, erbestea eta ekintza armatuaren inguruan hezur-mamitua izan da, eta egileak, polemikoa izan daitekeela aurreratu zuen. Igantzi izeneko gizona da eleberriko protagonistis-

ta, ETaren barne-munduaren berri emateko baliarazten duena idazleak.

Errealismoaren bidetik jarraituz aurkitu du sator zultzai-leak Jexuxmari Mendizabal *Bizargorri*-ren *Kalezulo* nobela ere. Bertan, duela ia lau urte idatzitako *Leizezulo* hartako pertsonaia bat berreskuratu du idazleak, istorio berri honetako protagonista gisara paratzeko. Era guztietako drogak, jipoiak, gaugiroa —hau guztia Irun aldeko parajeetan girotua—, hartu ditu ardatz gisara Mendizabalek: institutuko ikasleentzat (ez da alferrik *Bizargorri* irakasle Hondarribiko Txingudi ikastolan) erabat irakurgarria izan daitekeen gertaera multzoa aletuz istorioaren harian. Liburuari sarrera ematen dioten ziten artean, bada bat, Montserrat Roigena, agendan apuntatu nuena irakurri bezain pronto: *oker ikaragarria da zoriona gorderik eramatea behebarruan eta zorigaitza ageri-ageriko azal larruan*. Ongi jasotzen du aipu honek liburuan kontatzen denaren mami.a.○

LITERATURA UNIBERTSALA

Aurreko hilabeteetan bezalaxe, aipaturiko sorkuntza lanez gain, itzulpenez ere mintzatu beharrean gara. Alberdaniak Miguel Torgaren *Piztiak* eman du argitara, Bego Montoriok portugestetik itzultitako liburua. Itzultzaileak berak adierazten du, liburua hitzaurrean, hamalau ipuinok zuzen edo zeharka animaliekin daudela lotuak, baina, era berean, ez direla alegiak, ez eta Disney faktoriako piztia melengen abenturen parekoak ere. Halaxe da, izan ere. Hizkuntza single eta erraza erabiliz, kontakera tradizionaleko idazle moderno delat Torga erakusten digu narrazio hauetako bakoitzak. Atentzioa ematen du Torgaren kategoriako (Nobel sarietarako proposatua izan zen behin baino gehiagotan) idazle baten filosofia apala ezagutzeak ere: jakiteak, esate baterako, nola 50.000 aletik gorakoak izan arren bere liburuen tiradak, nahiago zituen edizio merke, xume eta xaloak, bera zen bezalakoak, hain justu. (Aholku bat, euskarazko itzulpenak *kontsumitzeko* orduan oraindik mesfidati agertzen direnentzat: irakur ezazue bilduma ixten duen Vi-

cente belearen ipuina liburudendan bertan. Hori egin ondoren, ezingo duzue etxera eraman gabe liburua bertan laga).

Bestalde, Carlo Leviren *Kristo Ebolin geratu zen* eleberriaren itzulpenak ere ikusi du argia Alberdanian. Koldo Bigurik itzuli du italiarretik eta honela mintzo da faxistek hainbat aldiz atxilotu eta kartzelaratu zuten autore honen obrari buruz itzultzaile gasteiztarra:

Bertan kontatzen duena 1935-36 bitartean Lucanian egindako egonaldia da, oroitzapen liburua da beraz, baina literatur balio ukaezinak dituena. Narrazioa gertakari gutxitan oinarritzen da, herri baztertu batzuetako pasadizo arruntetan, baina horien bidez Carlo Levik nekazarien unibertsoa aurkitzen du, berak ezagutzen duen zibilizazio hiritarrarekin zerikusirik ez duena.

Naturarekin nahiz animalien izpirituekin eta lurrarekin lotutako gizarte bat aurkitu bide zuen Carlo Levik Lucanian bertara deserriraturia izan zelarik. Hegoalde geografikoaz mintzatzeaz gain, hegoaldea, muga sozial eta ekonomiko bezala ere agertzen zaigu liburu honetan, eta areago, adimenaren kategoria bezala ere bai, nik uste.

Beti izanen da geure aldeko puntu bat inguruko erdaretara itzuli gabeko obra interesgarriak euskaraz argitaratzearena. Kasu baterako, argialetxe galiziarrek, eta batez ere kataluniarrek, aspaldi konturatu ziren horretaz, eta gazteleraz atera aurretik prestatzen dituzte Paul Auster edo Sandra Cisneros bezalako idazle garaikideen liburuen galiziera edo katalunierako bertsioak. Kataluniarrek ahotan hartu ditugunez, kontuan izatekoa da halaber, Jaume Fusterren *Beirazko giltzak* ipuin bildumaren itzulpena ere, Lluís Arquer detektibearen gora-beheren berri ematen diguna. Elkarrek argitaratu du *Beirazko giltzak*, Joxe Austin Arrietaren itzulpena berme dugula.

Azkenik, itzulpenen errepassoa ixteko, Pierre Choderlos de Laclos-en *Harreman arriskutsuak*, Herbert George Wells-en *Gizon ikustezina* eta Sadeko markesaren *Justine edo Bertutearen zorigaitzak* dira Ibaizabal argialetxeak kaleratu berri dituen itzulpenak Literatura Unibertsala sailean. Lehena, Jon Muñozek

itzuli duena, *Les liaisons dangereuses* titulua duen XVIII. mendeko liburua da, denok ezagutzen duguna, Stephen Frearsek duela urte batzuk zuzendu zuen filme arrakastatsuari esker. Wells ingelesa itzultzeko ardura Miren Arratibelek hartu du eta Sadeko markesaren obra aldiz, Mikel Hoyosek itzulia da. Hauekin hirurogetik gora dira jada bilduman argitaraturiko itzulpenak.

Baina literatura unibertsalaz hitz egiten ari garela, hasierako gogoetara bueltatzen naiz ni behintzat —igerriko zenuten dagoeneko nahikoa baikor dagoela satorra uda honetan irentsitako literatur dosiaren ondoren—: Iturregi, Montoia, eta abarren lanak irakurtzean, iruditzen zait euskal literatura ere, garai batean zalantzan jartzen bazen ere —zer arraio— literatura unibertsala dela, eta itzulpen-politika egoki batek hegoak eman liezazkiokeela (hego horiek tximeleta-hegoak izan arren...). Gerardo Markuletak itzuliriko Mehdi Charef-en *Arkimederen hareneko te hura* IBBY zerrendan sartu berri dela ikusteak, sentipen bera berretsi besterik ez du egiten.o

DINOSAURIO GALDUAK

Baikortasunaren aurka txertatu beharra dago, ordea. Badaezpada. Helburu prebentibo hori hartuta, buka dezadan joan zen abuztuan Pako Aristik *Dinosaurio galduak* izeneko artikuluan *Euskaldunon Egunkarian* (97-8-14) egiten zuen erreflesioaren zati bat jasoz:

Non daude, aspaldi honetan, idazle errebeldeak? Non pentasari kritikoak? Mina sentitzen dut, denak boterearen azpian zapuzturik daudelako. (...) Paisaia hain zehazki xehatzen eta deskribatzen dakiten poeta horiek ezin al dute komunikabideen absurdoa apurtu, publizitatearen azpi-arrazismoa agerian utzi?

Hor geratzen zen dejada. Iruditzen zait, bote pareta eman duela honez gero pilotak, eta ez dela ahots bat ere ozenki altxatu atzeko koadroetan pilaturik dagoen artaldetik...

Mila seiehuni. (Gorri beti?)o

IKUSKIZUNAK

IMANOL AGIRRE

TRIKITI ARO AITZINDARIA

90eko hamarkada soinu txikiaren aro emankorra izan zela adieraziko dute euskal musikaren aztertzaileek datorren milurtean. Ez da 90eko soinu bakarra, jakina, baina ezbairik gabe, ororen gainetik protagonismorik esanguratsuen bereganatzen ari dena.

Eskema txiki bat eginez gero, honako hau izan daiteke euskal musikaren lerroa. 60ko hamarkada: Ez dok amairu; 70eko hamarkada: kantugileen aroa (gitarra espainiarra); 80ko hamarkada: euskal rock erradikala (gitarra elektrikoa); eta 90eko hamarkada: trikiti aroa (soinu txikia). Euskal kantugintza berrian 36 bat urte igaro dira eta gaur egun, orain dela ehun bat urte atzeritik heldu zen musika tresna hura ezusterik galantenak ari da eskaintzen.

Mugida honen aitzindari Kepa Junkera dugu. Soinu txikia infernutik askatu eta zeruko doinu klasikoetara eramantzen baitu. Irailaren 5ean, Getxoko Folk Jaialdian plazaratu zuen ikuskizuna bilakaera baten azken urratsa izan zen. Euskal usadioarekin estu loturik zegoen akordeoia orkestra sinfoniko batekin batzea pentsaezina baitzen orain dela hamar urte. Baina euskal sortzaileak bizkor aritzen dira eta hamarkada batean trikitixa euskal musikagintzaren brankan jarri dute.

Kepa Junkera eta Bilboko Orkestra Sinfonikoaren ikuskizuna kalitate goreneko emankizuna ezezik, ekimen sinbolikoa ere izan zen. Infernuko hauspoa behin baino gehiagotan mespretxu handiz ikusi baitu zenbaitek.